

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

DERSLER CEPTE

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 12

ÜNİTE

DENEME
SÖYLEV

KONU

- Dünya Edebiyatında Deneme
- Cumhuriyet Dönemi'nde Deneme (1923-1960)
- Cumhuriyet Dönemi'nde Deneme (1960 ve Sonrası)
- Cumhuriyet Dönemi'nde Söylev
- İslamiyetten Önce Türk Edebiyatında Söylev
- İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatında Söylev
- Paragrafta Yapı

DERSLER CEPTE 8. SAYI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 12. SINIF

ISBN 978-975-11-6636-4

Genel Yayın Yönetmeni

Halil İbrahim TOPÇU

Yayın Koordinatörü

Dr. Yasin ELÇİ

Yazar Ekibi

Gül GÜNDOĞDU, Öğretmen
Ayşen ÖZTAŞ ÇELİK, Öğretmen
Banu İLHAN, Öğretmen
Beste ERDEMOĞLU, Öğretmen
Fadime AYDINTÜRK, Öğretmen
Mustafa ÖZDAMAR, Öğretmen
Nedret YILDIZHAN, Öğretmen
Orhan GÖZÜBÜYÜK, Öğretmen
Safiye YILMAZ, Öğretmen
Sündüs ÇANKAYA, Öğretmen

Dizgi - Tasarım Ekibi

Çağlayan Volkan YILDIZ, Öğretmen
Beste ERDEMOĞLU, Öğretmen

Türkçe yayın hakları MEB, 2023

Tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz ve kullanılamaz.

**ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

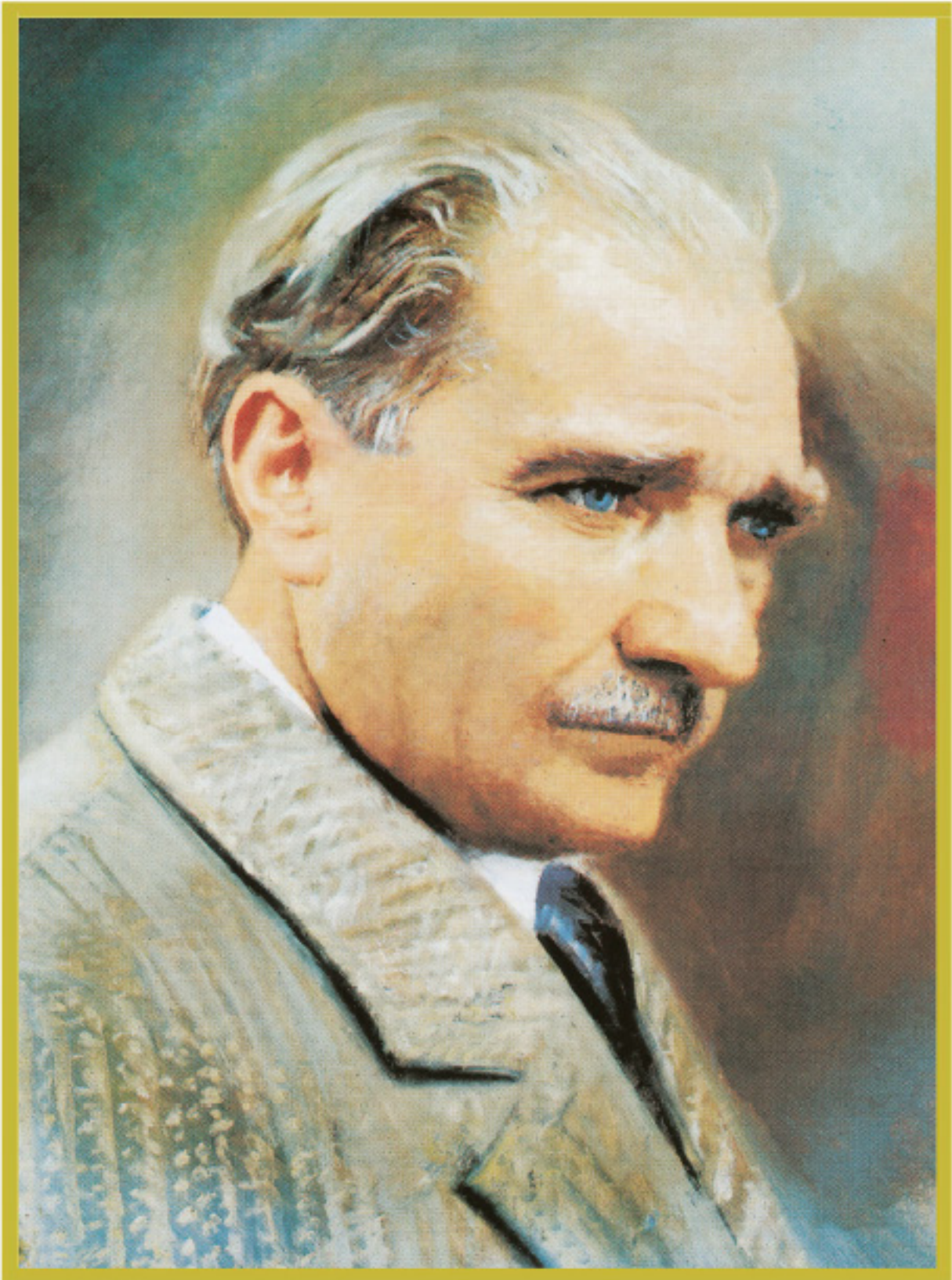
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaid bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	9
Dünya Edebiyatında Deneme	11
Cumhuriyet Dönemi'nde Deneme (1923-1960)	12
Cumhuriyet Dönemi'nde Deneme (1960 ve Sonrası)	13
Açık Uçlu Sorular - Dünya Edebiyatında Deneme / Cumhuriyet Dönemi'nde Deneme (1923-1960) / Cumhuriyet Dönemi'nde Deneme (1960 ve Sonrası)	14
Çoktan Seçmeli Sorular - Dünya Edebiyatında Deneme / Cumhuriyet Dönemi'nde Deneme (1923-1960) / Cumhuriyet Dönemi'nde Deneme (1960 ve Sonrası)	15
Cumhuriyet Dönemi'nde Söylev	16
İslamiyet'ten Önce Türk Edebiyatında Söylev	16
İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatında Söylev	16
Açık Uçlu Sorular - Cumhuriyet Dönemi'nde Söylev / İslamiyet'ten Önce Türk Edebiyatında Söylev / İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatında Söylev	17
Çoktan Seçmeli Sorular - Cumhuriyet Dönemi'nde Söylev / İslamiyet'ten Önce Türk Edebiyatında Söylev	18
Paragrafta Yapı	19
Açık Uçlu Sorular - Paragrafta Yapı	20
Çoktan Seçmeli Sorular - Paragrafta Yapı	21
Cevap Anahtarı	22

Değerli Öğretmenler ve Sevgili Öğrenciler,

Sizler için hazırlanan Dersler Cepte fasiküllerinde tüm derslerdeki aylık konu özetlerini bulacaksınız. Gerek yazılılara hazırlanırken gerek konu tekrarı yaparken Dersler Cepte fasikülündeki konu özetleri size yol gösterecektir. Konu özetlerinin maddeler hâlinde ve görsel ağırlıklı olması bilgilerinizin kalıcı olmasında kolaylık sağlayacaktır. Konu özetlerinin yanında “Hatırlayalım, Kritik Bilgi, Dikkat, Faydalı Linkler, Araştırma, Bir Örnek de Sen Ver, Biliyor Musunuz?, Filozof Der ki, Felsefe Sözlüğü, Haritada Bulalım” gibi bölümlerle konuların en önemli noktalarını ve ilgi çekici yanlarını görmüş olacaksınız. Böylece eğlenirken aynı zamanda da bilgilerinizi pekiştirme fırsatı bulacaksınız.

Açık uçlu ve çoktan seçmeli sorularla tekrar ettiğiniz bilgileri kullanabileceksiniz. Karekodlar aracılığıyla çoktan seçmeli soruların video çözümlerini izleyerek sorulara anında dönüt alabileceksiniz. Her konuyla ilgili çıkmış soruların yer alması da üniversiteye hazırlık yolculuğunda sizlere rehberlik edecek ve işlediğiniz konuların ne kadar önemli olduğuna dair fikir verecektir. Ayrıca OGM Materyal web sitesi, yardımcı kaynaklar.meb.gov.tr ve eba.gov.tr adresleri üzerinden fasiküllerimize kolay ulaşma imkânına sahip olacaksınız.

Millî Eğitim Bakanlığı olarak alanında yetkin uzmanlarca titizlikle hazırlanmış ve denetimden geçmiş olan Dersler Cepte fasikülleriyle öğrenci ve öğretmenlere derslerin işlenişi ve tekrarı noktasında katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Halil İbrahim TOPÇU
Ortaöğretim Genel Müdürü

Neler Öğreneceğiz?

Deneme

Dünya Edebiyatında Deneme

Cumhuriyet Dönemi'nde Deneme (1923-1960)

Cumhuriyet Dönemi'nde Deneme (1960 ve Sonrası)

Söylev

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda Söylev

İslamiyetten Önce Türk Edebiyatında Söylev

İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatında Söylev

Paragrafta Yapı

Dersler Cepte'nin "Konu Özeti" bölümünde dünya edebiyatında deneme, Cumhuriyet Dönemi'nde deneme, Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında söylev, İslamiyet'ten önce Türk edebiyatında söylev, İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatında söylev, paragrafta yapı konularını öğreneceksiniz. "Hatırlayalım" bölümünde geçmişe dair bilgilerinizi anımsayacaksınız. "Kritik Bilgi" başlığında konu kapsamında özellikle dikkat etmeniz gereken bilgilere ulaşabilirsiniz. "Dersi İzleyelim" bölümünde de ders anlatım videolarını da izleyerek konu anlatımına erişebilirsiniz.

TYT TÜRKÇE SORULARININ KONULARA GÖRE DAĞILIMI

ÜNİTE	KONU	2018	2019	2020	2021	2022	TOPLAM SORU SAYISI	
		TYT	TYT	TYT	TYT	TYT		
12. SINIF	GİRİŞ	DİLİN TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ DEĞİŞİMİNİ ETKİLEYEN SEBEPLER	-	-	-	-	-	-
		İLK ÖRNEKLERDEN GÜNÜMÜZE TÜRKÇENİN ÖNEMLİ SÖZLÜKLERİ	-	-	-	-	-	-
	HİKÂYE ŞİİR	SÖZCÜKTE ANLAM	3	3	4	4	4	18
	ROMAN TİYATRO DENEME	PARAGRAFTA ANLAM	23	22	26	25	26	122
	GİRİŞ HİKÂYE ŞİİR ROMAN TİYATRO DENEME	YAZIM KURALLARI	2	2	2	2	2	10
		NOKTALAMA İŞARETLERİ	2	2	2	2	2	10
		CÜMLEDE ANLAM	3	3	3	3	3	15
							175	

AYT TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI SORULARININ KONULARA GÖRE DAĞILIMI

ÜNİTE	KONU	2018	2019	2020	2021	2022	TOPLAM SORU SAYISI
		AYT	AYT	AYT	AYT	AYT	
GİRİŞ	EDEBİYAT İLE FELSEFE İLİŞKİSİ	-	-	-	-	-	-
	EDEBİYAT İLE PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ	-	-	-	-	-	-
HİKÂYE	1960 SONRASI HİKÂYE	-	-	-	-	-	-
	KUÇÜREK HİKÂYE	-	-	-	-	-	-
ŞİİR	CUMHURİYET DÖNEMİ SAF ŞİİRİ	-	-	-	-	-	-
	CUMHURİYET DÖNEMİ'NDEN (1923-1960) TOPLUMCU EĞİLİMLERİ YANSITAN ŞİİR	-	-	-	-	-	-
	MİLLİ EDEBİYAT ANLAYIŞINI YANSITAN ŞİİR	-	-	-	-	-	-
	GARİP HAREKETİ	-	1	2	-	-	3
	II. YENİ	-	-	-	1	-	1
	DİNİ DEĞERLERİ, GELENEĞE DUYARLIĞI VE METAFİZİK ANLAYIŞI ÖNE ÇIKARAN ŞİİR	-	-	-	-	-	-
	1960 SONRASI TOPLUMCU EĞİLİMLERİ YANSITAN ŞİİR	-	-	-	-	-	-
	1980 SONRASI TÜRK ŞİİRİ	-	-	-	-	-	-
	CUMHURİYET SONRASI HALK ŞİİRİ	-	-	-	-	-	-
ROMAN	CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ROMANI (1923-1950)	-	-	-	-	-	-
	CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ROMANI (1950-1980)	-	-	-	-	-	-
	1980 SONRASI TÜRK ROMANI	-	1	-	-	-	1
	TÜRK DÜNYASI EDEBİYATI ROMANI	-	-	-	-	-	-
	DÜNYA EDEBİYATI ROMANI	-	-	-	-	-	-
TİYATRO	1950 SONRASI TİYATRO	-	-	-	-	-	-
DENEME	DÜNYA EDEBİYATINDA DENEME	-	-	-	-	-	-
	CUMHURİYET DÖNEMİNDE DENEME	-	-	-	-	-	-
SÖYLEV	İSLAMİYET'İN KABULÜNDEN ÖNCEKİ TÜRK EDEBİYATINDA SÖYLEV	-	-	-	-	-	-
	İSLAMİYET ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATINDA SÖYLEV	-	-	-	-	-	-
	ANLAM BİLGİSİ	4	3	6	6	6	25
							30

Yukarıdaki tablo YKS sorularının son beş yıla göre dağılımını göstermektedir. ÖSYM, YKS sorularını bütün kazanımlara ve konulara yönelik belirleyebilir.

DÜNYA EDEBİYATINDA DENEME

- Deneme türünün ilk örneklerine Yunan ve Latin edebiyatlarında rastlanmaktadır.
- Günümüzdeki anlamıyla denemenin kurucusu 16. yüzyıl Fransız yazarı Michel De Montaigne'dir.
- Montaigne deneme türündeki eserini *Essais* adıyla yayımlamıştır.
- Montaigne'den sonra İngiliz yazar Francis Bacon ve Charles Lamb, Fransız yazar Andre Gide ve Alain, İspanyol yazar Miguel de Unamuno, Alman yazar Rainer Maria Rilke bu türde eser vermişlerdir.

MICHEL DE MONTAIGNE

- Fransız düşünür ve yazardır.
- Deneme türünün ustasıdır.
- Denemelerde insan sevgisi, iyimserlik, dayanışma, özgürlük ve okuma alışkanlığı üzerinde durmuştur.
- Denemelerini herkesin anlayabileceği, sade bir dille yazmıştır.

ANDRE GİDE

- 17. yüzyıl Fransız edebiyatının en önemli hümanist ve ahlakçı yazarıdır.
- Sade ve saf bir üslubu vardır.
- Düşünceleri ve yaşantısıyla yaşadığı dönemde oldukça eleştirilmiştir.
- *Dar Kapı* adlı romanı ile tanınmıştır.
- **Denemeleri:** *Narkissos Üzerine İnceleme, Urien'in Yolculuğu, Aşka Teşebbüs, Bataklıklar, Vesileler, Yeni Vesileler, Ve İş Şimdi Sana Kaldı*

Hatırlayalım

Yunan ve Latin edebiyatlarında Epiktetos'un *Sohbetler*, Eflatun'un *Diyaloglar* adlı eserlerinde ve Seneca'nın bazı eserlerinde denemelere rastlanmaktadır. Ancak bugünkü anlamda deneme türünün kurucusu Montaigne'dir.

Kritik Bilgi

Denemelerde diğer düşünce yazılarından farklı olarak aşk, dostluk, iyilik, güzellik, ahlak, sevinç, kültür, yiğitlik gibi daha çok soyut ama kalıcı ve evrensel konular işlenir.

Dersi İzleyelim

Dünya Edebiyatında Deneme

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE DENEME (1923-1960)

- Deneme türünün en olgun örnekleri Cumhuriyet Dönemi'nde verilmiştir.
- 1940'lı ve 1950'li yıllarda Türk edebiyatı, deneme türünün üstadı Nurullah Ataç'ı yetiştirir.
- 1946'da *Beş Şehir*, 1970'te *Yaşadığım Gibi* adlı eserleri ile Ahmet Hamdi Tanpınar deneme türünün eşsiz eserlerini vermiştir.
- 1940 ve 1950'li yıllarda Suut Kemal Yetkin de deneme türünde oldukça başarılı eserler vermiştir.
- 1943'te Sabahattin Eyüboğlu, Montaigne'nin *Denemeler* adlı eserini Türkçeye çevirmiştir.

1923-1960 YILLARI ARASINDA CUMHURİYET DÖNEMİ DENEME YAZARLARI

NURULLAH ATAÇ

- Deneme türünde Türk edebiyatının en önemli ismidir.
- Denemelerinde yakından izlediği Türk edebiyatının, özellikle şiirimizin temsilcileri ve eserleri hakkında etkili değerlendirmeler yapmış; genç şairleri yönlendirmiştir ve desteklemiştir.
- Türkçenin yabancı sözcüklerden arındırılması için büyük çaba harcamış, eserlerinde Arapça ve Farsça kelimeler kullanmama-ya özen göstermiştir.
- 1945'ten itibaren dildeki özleşmenin öncüsü olmuştur.
- 1940-1955 yılları arasında Türk edebiyatının en etkili eleştirmenidir.
- **Denemeleri:** *Günlerin Getirdiği, Karalama Defteri, Sözden Söze, Ararken, Diyelim, Söz Arasında, Okuruma Mektuplar, Günce, Prospero ile Caliban, Dergilerde Diyelim*

SUUT KEMAL YETKİN

- 1940-1950'li yılların önemli eleştiri ve deneme yazarlarından.
- Felsefe, sanat tarihi, estetik, güzel sanatlar, sanat eserlerinin yorumu, büyük sanatçıların hayat ve eserleriyle ilgili monografik çalışmalar yapmıştır.
- Denemelerinde sanat, felsefe ve kültür konuları üzerinde durmuştur.
- **Denemeleri:** *Manzara Üzerine Bir Deneme, Edebiyatta Millî Benliğe Dönüş, Edebiyat Konuşmaları, Edebiyat Üzerine, Günlerin Götürdüğü, Düşün Payı, Zamanımızda Kitap ve Kütüphaneler, Yokuşa Doğru, Baudelaire ve Kötülük Çiçekleri, Şiir Üzerine Düşünceler, Denemeler*

SABAHATTİN EYÜBOĞLU

- Çeviri, inceleme, deneme ve eleştiri türlerinde eserler vermiştir.
- Montaigne'nin *Denemeler* adlı eserini Türkçeye çevirmiştir.
- Hümanist düşüncenin öncülüğünü yapmıştır.
- Halk sanatı ve halk diline önem vermiştir.
- **Denemeleri:** *Mavi ve Kara, Sanat Üzerine Denemeler, Söz Sanatları, Mavi I-II*

SALÂH BİRSEL

- 1970 yılında yazdığı denemelerle tanınmıştır.
- Günlük konuşma dilinde pek rastlanmayan sözcükleri ve kendi yarattığı değişik söylemleri eserlerinde kullanmıştır ve alaycı bir üslubu benimsemiştir.
- 1990'lı yıllardan sonraki şiirlerinde ironi ve humor tekniğini kullanarak Türk şiirinin tema ve dil bakımından gelişmesine katkı sağlamıştır.
- **Denemeleri:** *Şiirin İlkleri, Sen Beni Sev, Kendimle Konuşmalar, 1001 Gece Denemeleri, Salâh Bey Tarihi*

Biliyor musunuz?

Türk edebiyatında deneme türü başlangıçta "tecrübe-i kalemiyye" adıyla bilinirdi.

Deneme türüyle ilk olarak Tanzimat Dönemi'nde yayımlanan gazetelerdeki düşünce yazılarında karşılaşıyoruz. Deneme, Servetifünun Dönemi'nde karşımıza çıksa da asıl gelişimini Cumhuriyet Dönemi'nde gösterir.

Dersi İzleyelim

1923-1960 Yılları Arasında
Türk Edebiyatında Deneme

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE DENEME (1960 VE SONRASI)

- 1960 ve 1970'li yıllarda deneme türü daha geniş bir alana yayılmıştır. Bu yıllarda Sabahattin Eyüboğlu, Salâh Bırsel, Mehmet Kaplan, Melih Cevdet Anday, Oktay Akbal ve Vedat Günyol ön plana çıkmıştır.
- 1970'te Salâh Bırsel, Türk Dil Kurumu Deneme Yazarı Ödülü'nü almıştır.
- 1980 ve 1990'lı yıllarda Mehmet Fuat, Nermi Uygur, Asım Bezirci ve Ahmet Turan gibi yazarlar deneme türünde eser vermişlerdir.

1960 SONRASI CUMHURİYET DÖNEMİ DENEME YAZARLARI

CEMİL MERİÇ

- Yaptığı çevirilerle mütercimlik gücünü ortaya koymuştur.
- Batı medeniyetinin temelini araştırmıştır.
- Doğu ile Batı kültürlerini eserlerinde buluşturmuştur.
- Dilin bir milletin özü olduğunu savunarak dil meselelerine oldukça önem vermiştir.
- **Denemeleri:** *Mağaradakiler, Bu Ülke, Umrandan Uygurluğa*

OKTAY AKBAL

- Edebiyata hikâye ile başlamıştır.
- Roman, deneme, söyleşi, anı ve günlük türünde eserler vermiştir.
- *Suçumuz İnsan Olmak* ile Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü, *Berber Aynası* ile Sait Faik Hikâye Armağanı'nı almıştır.
- **Denemeleri:** *Bir de Simit Ağacı Olsaydı, Dost Kitapları, Geçmişin İçinden, Kanatlı Sözler Uçar mı?, Konumuz Edebiyat, Odamda Bir Güvercin, Önce Şiir Vardı, Senin Adın Aşk, Sözcüklerle Yolculuk, Temmuz Serçesi, Yaşam Bir Uzlaşmadır, Yaşasın Edebiyat, Yazar Bir Tanıktır, Yeryüzü Korkusu, Yüzyıldır Umutsuzluk, Zaman Sensin*

NİHAT SAMİ BANARLI

- Türkçenin en büyük savunucularındandır.
- *Türkçenin Sırları* adlı eserinde dil hakkındaki görüşlerini açıklamıştır.
- *Resimli Türk Edebiyatı* adlı eseriyle Türk tarihine hizmet etmiştir.
- *Kitaplar ve Portreler* adlı eserinde Türk edebiyatının önemli kişilerini tanıtmıştır.
- Yahya Kemal Beyatlı'yı tanıtan ve anlatan yazarların başında gelir.
- **İnceleme-Araştırma Eserleri:** *Yahya Kemal Yaşarken, Yahya Kemal'in Hatıraları, Türkçe'nin Sırları, Şiir ve Edebiyat Sohbetleri, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Dasitan-i Tevarih-i Mülük-i Al-i Osman ve Cemşid ve Hurşid Mesnevisi, Namık Kemal ve Türk Osmanlı Milliyetçiliği, Büyük Nazireler Mevlid ve Mevlid'de Millî Çizgiler, Edebî Bilgiler, Metinlerle Edebî Bilgiler, Başlangıçtan Tanzimata Kadar Türk Edebiyatı Tarihi, Fatih'in Zafer Sırlar*

BEŞİR AYVAZOĞLU

- Şiir, deneme, araştırma, inceleme ve biyografi alanında yayımlanmış çok sayıda kitabı bulunmaktadır.
- Birçok dergide deneme ve makale yayımlamıştır.
- **Denemeleri:** *Geçmişini Yeniden Kurmak, Türkün Kültür Coğrafyasında Bir Gezinti, Şehir Fotoğrafları, Altı Çizili Satırlar, Yaza Yaza Yaşamak, Altın Kapı, Derkenar, Ney'in Sırrı*

Biliyor musunuz?

Türk edebiyatında deneme yazarları genellikle şair, romancı veya hikâyeci yazarlar arasından çıkmıştır. Sadece deneme türünde eser veren yazar sayısı oldukça azdır.

Dersi İzleyelim

1960 Sonrası
Türk Edebiyatında Deneme

1. Aşağıdakilerden hangisi denemenin özelliklerinden biri değildir?

- A) Konu bakımından herhangi bir sınırlama yoktur.
- B) Kesin hükümlere yer verilmez.
- C) İnanırcılığı belgelerden gelir.
- D) Kişisel görüş ve düşünceler ağır basar.
- E) Yazarın kendi kendisiyle konuşuyormuş gibi bir üslubu vardır.

2. Deneme türünde ürün veren ve Montaigne'nin denemelerini Türkçeye kazandıran ..... başta Fransız edebiyatı olmak üzere, Batı edebiyatından yaptığı çevirilerle Cumhuriyet kültürünün oluşmasına ve onun hümanist (insancıl) çizgiye oturmasına katkıda bulunmuştur. Kendi denemelerini "Mavi ve Kara" adıyla kitaplaştırmıştır.

Yukarıdaki metinde boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

- A) Nurullah Ataç
- B) Cemil Meriç
- C) Sabahattin Eyüboğlu
- D) Suut Kemal Yetkin
- E) Mehmet Kaplan

3. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde verilen eserlerin tümü deneme türünde yazılmıştır?

- A) *Mağaradakiler, Denemeler Karşı Denemeler, Beş Şehir*
- B) *Mavi ve Kara, Jurnal, Karalama Defteri*
- C) *Günlerin Getirdiği, Çankaya, Bize Göre*
- D) *Şapka Dolu Çiçekle, Boğaziçi Şingir Mıngır, Mavi Sürgün*
- E) *Günler, Abbas Yolcu, Boğaziçi Yalıları*

4. "Okuyucu bu kitapta yalan dolan yok. (...) Kendimi herkese beğendirmek niyetinde olsaydım, özenir, bezenir, en gösterişli hâlimle ortaya çıkardım. Kitabımda sade, tabii ve her günkü hâlimle, özentisiz bezentisiz görünmek isterim çünkü ben kendimi olduğum gibi anlatıyorum."

Bu sözleri söyleyen bir yazarın yazdığı yazı türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Deneme
- B) Sohbet
- C) Fıkra
- D) Makale
- E) Biyografi

5. 1928 yılında *Yeni Gün* gazetesinde çıkan yazısıyla edebî hayata atılan yazar, eserlerinde sosyolojiden felsefeye, tarihten edebiyata birçok alanda düşüncelerine yer vermiştir. Deneme türünün usta isimlerindedir. "Fildişi Kuleler" başlığıyla denemeler yazmıştır. Denemeleri dışında edebiyat tarihi, felsefe, tarih çalışmaları ve çevirileri de vardır. Doğu Batı kültürleri üzerine de çalışmıştır. *Umrandan Uygurlığa, Kırk Ambar* gibi eserleri vardır.

Bu parçada hakkında bilgi verilen yazar, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Suut Kemal Yetkin
- B) Şevket Rado
- C) Cemil Meriç
- D) Nurullah Ataç
- E) Mehmet Kaplan

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE SÖYLEV

- Cumhuriyet Dönemi'nde siyasi söylev oldukça önem kazanmıştır.
- Mustafa Kemal Atatürk'ün *Nutuk'u*, *Gençliğe Hitabe* ve *10. Yıl Nutku* eserleri söylev türündeki eserlerin başında gelir.
- Halide Edip Adıvar'ın İstanbul ve İzmir'in işgali sırasında İstanbul Sultanahmet'te bir miting sırasındaki söylevi, bu dönemin önemli söylevleri arasındadır.
- Hamdullah Suphi Tanrıöver *Dağ Yolu 1, 2* adlı eseriyle bu dönemde söylev türünde eser veren önemli sanatçılardan biridir.

Biliyor musunuz?

Türk edebiyatında ilk modern nutuk örneği, Mustafa Reşit Paşa'nın Tanzimat Fermanı için yaptığı konuşmadır.

CUMHURİYET DÖNEMİ SÖYLEV YAZARLARI

HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER

- İstanbul'un işgalci güçler elinde olduğu yıllarda yaptığı söylevlerle güçlü bir hatip olarak tanınmıştır.
- Her kesime ve her yaşa uygun bir üslubu vardır.
- *İstiklal Marşı*'nı meclis kürsüsünde ilk okuyan kişidir.
- Söylev tarzındaki eserlerini "Dağ Yolu 1, 2" adlı kitaplarında toplamıştır.

HALİDE EDİP ADIVAR

- İstanbul halkını düşman işgaline karşı ayaklandırmak için yaptığı konuşmalar ile halkın gönlünde yer etmiş hatiptir.
- Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal Atatürk ile aynı cephe görevi yapmıştır.
- Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde birçok eser vermiştir.
- Kadınların öğrenim görmesine ve kadın haklarına çok önem vermiştir.
- Yaşadığı dönemde yurt dışında en çok tanınan yazar olmuştur.

İSLAMİYETTEN ÖNCE TÜRK EDEBİYATINDA SÖYLEV

- Türk edebiyatında ilk nutuk örneği, İslamiyet öncesi Türk edebiyatına ait *Kök Türk Yazıtları*'dır.
- Türk edebiyatının ilk yazılı metni olan *Kök Türk Yazıtları*, Türk halkına geçmişte yaşadıklarını anlatıp bunlardan ders çıkarması gerektiğini öğütlemiştir. Bu özellikleriyle söylev özelliği taşımaktadır.

Hatırlayalım

Türk edebiyatında Kültigin ve Bilge Kağan anıtları Yolcu Tigin tarafından yazılmış söylev niteliğindeki ilk eserlerdir.

İSLAMİYET ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATINDA SÖYLEV

- İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatında padişahların savaş meydanlarında yaptığı konuşmalar askerî nutuk türüne örnek verilebilir.
- Ahmet Yesevî de bu dönemde dinî söylevlerde bulunmuştur.

Kritik Bilgi

Söylev türünün ilk örnekleriyle Eski Yunan ve Roma dönemlerinde karşılaşırız. Eski Yunan edebiyatında Demosthenes, Latin edebiyatında Cicero, Fransız edebiyatında Boussuet, Mirabeau ve Robespierre dünyada tanınmış söylevcilerdendir.

Dersi İzleyelim

İslamiyet Öncesi
Türk Edebiyatında Söylev

Dersi İzleyelim

Cumhuriyet Dönemi
Türk Edebiyatı'nda Söylev

Dersi İzleyelim

Cumhuriyet Dönemi
Türk Edebiyatı'nda Söylev

1. Sözlü anlatım türleri ile ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisinde yanlışlık yapılmıştır?

- A) Hitabet (nutuk) bir dinleyici kitlesi karşısında, herhangi bir konuda bilgi vermek için gerçekleştirilir.
- B) Hitabet aynı zamanda ses ve söze dayalı bir sanattır.
- C) Mülakatlar her konuda herhangi bir kişiyle gerçekleştirilebilir.
- D) Hitabetlerde konuşma süresinin dinleyicileri sıkımayacak uzunlukta olması gerekir.
- E) Mülakatlarda ses kayıt cihazları kullanılabilir.

2. "...Varlıklı, zengin millete kağan olmadım. Karnı aç, sırtı çıplak, kötü ve perişan bir millet üzerine hükümdar oldum. Babamızın, amcamızın kazanmış olduğu milletin adı sanı yok olmasının diye Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturdum."

Bu parça aşağıdaki eserlerin hangisinden alınmış olabilir?

- A) *Orhun Abideleri*
- B) *Oğuz Kağan Destanı*
- C) *Dîvânu Lugâti't-Türk*
- D) *Dede Korkut Hikâyeleri*
- E) *Kutadgu Bilig*

3. Türk edebiyatının ilk söylev örneği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) *Babümrâme*
- B) *Kutadgu Bilig*
- C) *Divânu Lugâti't-Türk*
- D) *Lehce-i Osmanî*
- E) *Kök Türk Kitabeleri*

4. Aşağıdaki cümlelerde yer alan birleşik fiillerden hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) Kırk yolcu yolun ortasında kala kaldık.
- B) Kadıncağızın hayatı zehrolmuştu başına gelenler yüzünden.
- C) Bunu defalarca kendisinden rica ettim.
- D) Sabret! Ne demişler, sabreden derviş muradına ermiş.
- E) Kasaba içinde Kadı İbrahim Efendi'den hazzeden kimse yoktu.

5. (I) İkinci Yeni şiiri, Garip şiirine bir tepkidir. (II) Başka bir deyişle anlamdan, yaşamdan kopmanın şiiridir. (III) Anlamdan kurtulmak, soyutluğu sağlamak için duyulmadık yeni sözcükler üretme yoluna gidilmiştir. (IV) Söz dizimi değiştirilmiş, yeni tamlamalar kurulmuştur. (V) Bu yeniliklere Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet öncülük etmiştir.

Yukarıdaki parçada virgüllerden hangi ikisi diğerlerinden farklı amaçla kullanılmıştır?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve III
- D) II ve IV
- E) I ve IV

PARAGRAFTA YAPI

Bir paragraf yapısı bakımından giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşur.

Giriş: Paragrafın konusunu veren, bağımsız bir cümledir. Bu cümlede “Bu yüzden, kaldı ki, oysa, çünkü” vb. bağlayıcı öğeler kullanılmaz.

Gelişme: Konunun ayrıntılarıyla ele alındığı bölümdür. Bu bölümde konuya ve metnin türüne bağlı olarak anlatım biçimlerinden, düşünceti geliştirme yollarından yararlanır.

Sonuç: Paragrafta anlatılanların bir sonuca bağlandığı bölümdür.

Hatırlayalım

Paragrafın yapısı ile ilgili aşağıdaki soru kalıpları ile karşılaşabiliriz:

- Numaralı cümlelerden anlamlı bir paragraf oluşturulmak istenirse doğru sıralama aşağıdakilerden hangisi olur?
- Bu paragraf aşağıdaki cümlelerden hangisi ile tamamlanabilir?
- Bu paragraf ikiye bölünmek istense ikinci paragraf numaralanmış cümlelerden hangisiyle başlar?
- Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?
- Bu parçada anlam bütünlüğünün sağlanabilmesi için numaralanmış cümlelerden hangileri yer değiştirmelidir?
- Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangileri yer değiştirirse anlam bütünlüğü sağlanmış olur?

Biliyor musunuz?

Paragraf oluşturma, cümlelerin yerini değiştirme sorularında seçeneklerden yola çıkmak sizi çözüme daha kolay ulaştırabilir.

Kritik Bilgi

Karışık şekilde verilen cümlelerden paragraf oluşturmamız istendiğinde aşağıdaki yollar izlenmelidir:

- Konuyu anlamak için verilen cümleler baştan sona anlayarak okunmalıdır.
- Giriş cümlesi belirlenmelidir.
- Edebî yazılarda olayların oluş sırası, öğretici yazılarda düşüncenin mantık sıralaması dikkate alınmalıdır.
- Sonuç cümlesi tespit edilmelidir.

Dersi İzleyelim

Paragrafta Yapı ve Anlam

1. İnsanlar duygu ve akıl arasında tutturdıkları dengeyle ayakta kalır ve yaşam denen yolda ilerler. Bunlardan birinin, kontrolü tamamen ele geçirmesi felaket getirebilir. Bu gerçek şöyle bir benzetmeyle aktarılır: Bir at arabasındasınız ve arabanız, güçlü iki at tarafından çekiliyor. Atlardan biri aklın, diğeri duygunun temsilcisi. Bir at sizi sürekli yolun bir tarafına, öbürü de diğer tarafına çekmeye çalışıyor. Sizin işiniz ----.

Bu parçanın sonuna düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) güvenli bir şekilde ilerleyebilmek için dizginleri sıkıp ikisini de kontrol altında tutmaktır
- B) bir tarafın sizi uçuruma yuvarlamaması için arabadan atlayacağına anı iyi belirlemektir
- C) bu iki atın fırsatlar sundukları kadar kötü bir son getirebileceğini de aklınızda tutmaktır
- D) atların çekişmesinin ilerlemenize engel olduğunu görünce güvenilir olan atı seçmektir
- E) rasyonellik adına aklınızın buyruğuna girmek yerine sezgilerini kulak vermektir

2. (I) Kurşun, kalemlerde karbon elementinin bir formu olan grafit ile yardımıyla sertleştirilerek kullanılır. (II) Grafit kristali, iki boyutlu düzlemde karbon atomlarının birbirine bağlanarak oluşturduğu yassı levhaların üst üste yığılmış hâlidir. (III) İnce atom levhaları kalem hareketlerinden kaynaklanan sürtünmenin etkisiyle birbirleri üzerinden kolayca ayrılarak kâğıdın liflerine yapışır ve kâğıtta iz bırakır. (IV) 18. yüzyılın sonlarına doğru, Edward Nairne silgiyi icat etmeden önce, insanlar kurşun kalem hatalarını düzeltmek için beyaz ekmeğin içini kullanıyorlardı. (V) Günümüzde ise silgilerin neredeyse tamamında polivinil klorür (PVC) gibi petrol bazlı sentetik kauçuk türevleri tercih ediliyor. (VI) Doğal kauçuk lateks, bazı insanlarda alerjiye yol açtığı için pek tercih edilmiyor.

Bu parça iki paragrafa ayrılmak istense ikinci paragraf numaralanmış cümlelerin hangisiyle başlar?

- A) II
- B) III
- C) IV
- D) V
- E) VI

3. (I) Kimya alanındaki gelişmeler, özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra küresel ekonominin tüm paydaş sektörlerinin dönüşmesini sağladı ve bu durum, toplumların yaşam kalitesini önemli ölçüde artırdı. (II) Ancak seri üretilen yüksek teknoloji ürünleri, kimyasal içerikleri ile pek çok çevre sorununa ve ekolojik hasara yol açabiliyor. (III) Endüstriyel üretimin ve kimyasal madde kullanımının daha yoğun olduğu yerler ile zararlı etkileri önlemek için en az tedbirin alındığı bölgelerde canlılar ve doğa, kirlilikten daha fazla etkileniyor; gıdalar ve hatta içme suları bile toksik kirlenmeye maruz kalabiliyor. (IV) Karmaşık kimyasal moleküllü malzemeler sentezlemek ve bunları ürüne dönüştürmek günümüzün bazı problemlerini çözmeye veya mevcut durumu iyileştirmeye yardımcı olabilir. (V) Neyse ki günümüzde bu etkileri tespit etmek ve gerekli önlemleri almak için yeterli sayılabilecek bilgi birikimi ve teknolojik cihazlar mevcut.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

4. (I) Yapay zekâyı bilgisayar bilimleri altında gerek donanım gerekse sadece yazılım odaklı zeki sistemlerin tasarlanıp geliştirilmesi ile ilgilenen bir alan olarak tanımlayabiliriz. (II) Yine gerçek dünya tabanlı problemleri çözmek için çeşitli yapay zekâ yaklaşım, yöntem ve teknikleriyle geliştirilmiş yazılımlara da yapay zekâ diyebiliriz. (III) Bunu sağlayan da bünyesinde çeşitli matematiksel ve mantıksal yapılar barındıran özel algoritmalar. (IV) Tarihsel süreç, yapay zekâ algoritmalarının başta insan olmak üzere, çeşitli canlılardan ve hatta doğadaki rutin dinamiklerden esinlenerek oluşturulmasına sahne olmuş. (V) Hâlen de bilimsel araştırmalar bu yönde ilerliyor.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinden sonra "Bu teknolojinin amacı, sayısal sistemler üzerinden gerçek dünya problemlerinin çözülmesi amacıyla zeki sistemlerin oluşturulması." cümlesi getirilebilir?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

5. I. Dillerdeki bu çeşitlenmenin dille toplum arasındaki ilişkiye dayandığı söylenebilir.
II. Ancak dillerdeki çeşitlenme toplumla ilişkilendirildiğinde bu konu, dış dil biliminin yani toplum dil biliminin konusu olur.
III. Diller; çeşitlenmeye, çiçeklenmeye ve değişkenliğe uygun yapılardır.
IV. Dillerdeki çeşitlenme dil biliminin konusu mudur, diye sorabilirsiniz.
V. Böyle bir konu, uygulamalı dil biliminin içinde ele alınabilir.

Numaralanmış cümlelerden anlamlı bir paragraf oluşturmak istendiğinde hangisi baştan ikinci olur?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

Açık Uçlu Sorular - Deneme

- Cevap:** Deneme türü Tanzimat Dönemi'nde gazete yazılarında musahabe başlığında kendini gösterir. Dönemin şartları, yazarların düşüncelerini ve duygularını açıkça ifade etmelerine engel olmuştur. Sadece gazetelerle sınırlı kalan deneme türü gelişme ve yayılma imkânı bulamamıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla beraber gelen özgürlükçü ortam; gelişen gazete, dergi gibi yayın organları bu türün gelişmesine de katkıda bulunmuştur.
- Cevap:** Montaigne, *Denemeler*

Açık Uçlu Sorular - Söylev

- Cevap:** *Kök Türk Yazıtları*'nda Kültigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk; halklarına seslenir. Kök Türklerin bağımsızlıkları için Çinlilerle yaptığı savaşlar ve savaşların sonunda devleti yeniden nasıl kurdukları anlatılır. Türk milletine seslenilerek milletin birlik, beraberlik içinde yaşaması gerektiği öğütlenmiştir. Bu özellikleri ile Türk edebiyatında söylev türündeki ilk eser olmuştur.
- Cevap:** İslamiyet etkisindeki Türk edebiyatında söylev türüne padişahların savaş öncesi savaş meydanında yaptıkları konuşmalarda rastlanır. Bu nedenle bu dönemde ordunun moralini yükseltmek ve güven duygusunu arttırmak için askerî söylev türünde eserler verilmiştir.
- Cevap:** Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*
Mustafa Kemal Atatürk, *Gençliğe Hitabe*
Hamdullah Suphi Tanrıöver, *Dağ Yolu 1, 2*

Açık Uçlu Sorular - Paragrafta Yapı

- Cevap:** Giriş, gelişme, sonuç
- Cevap:** Gelişme ve sonuç bölümlerinde disleksi hastalığı olan çocuklara karşı sergilenen olumsuz davranışlar sonucu bu çocukların öz güvenlerini yitirdiklerinden bahsedilmiştir. Giriş cümlesi de buna uygun olmalıdır. Cevap öğrenci yorumuna bırakılmıştır. Şöyle bir giriş cümlesi önerilebilir: "Dislektik çocuklar okul derslerinde başarısız olmaları durumunda öz güvenlerini kaybedebilirler."

Çoktan Seçmeli Sorular - Deneme

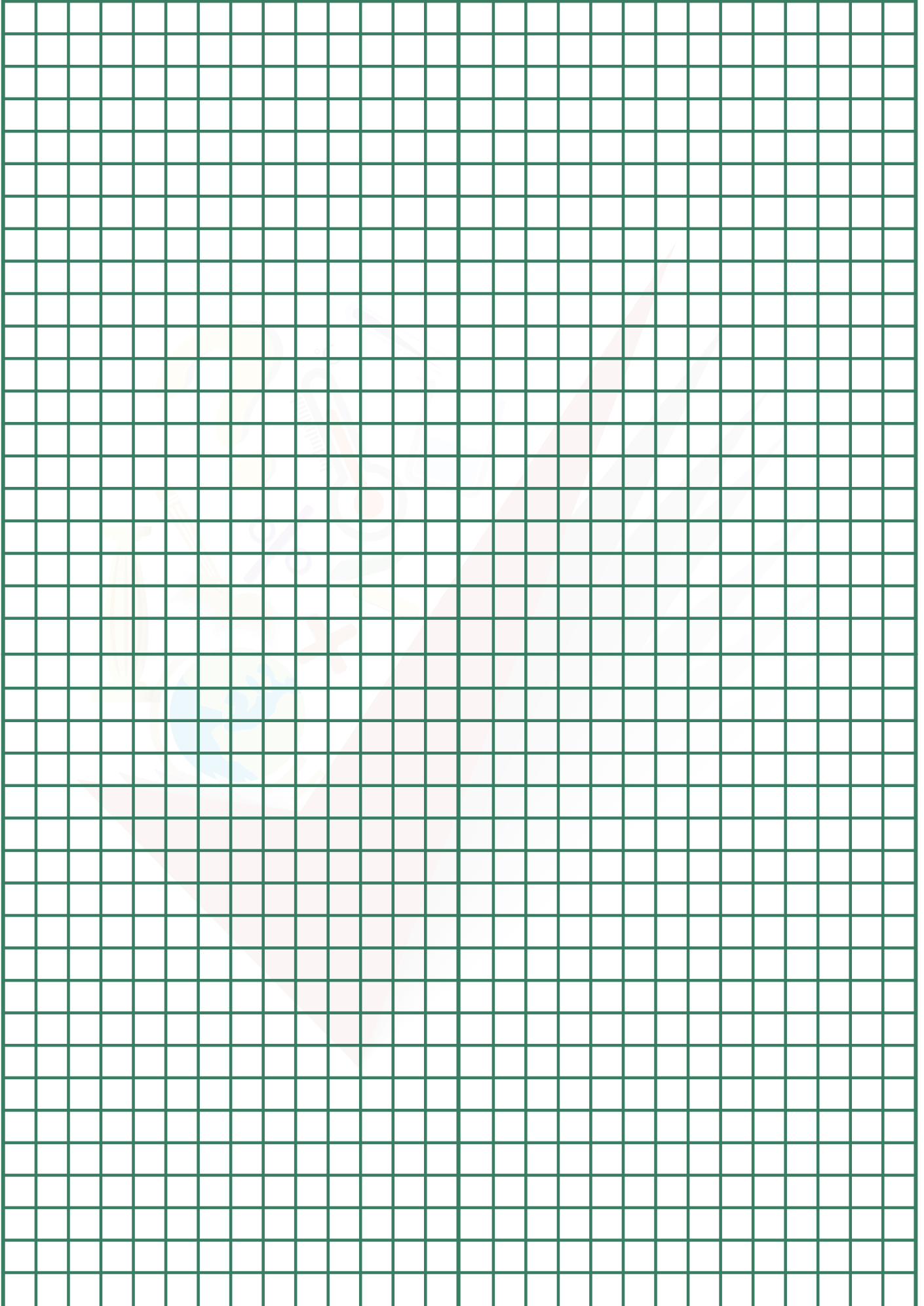
1 - C	2 - C	3 - A	4 - A	5 - C
-------	-------	-------	-------	-------

Çoktan Seçmeli Sorular - Söylev

1 - C	2 - A	3 - E	4 - A	5 - E
-------	-------	-------	-------	-------

Çoktan Seçmeli Sorular - Paragrafta Yapı

1 - A	2 - C	3 - D	4 - B	5 - A
-------	-------	-------	-------	-------

Konu Özeti

Konuyla ilgili kısa ve öz bilgiler

Açık Uçlu Sorular

Konuyla ilgili ufkunuzu açacak sorular

Çoktan Seçmeli Sorular

Konuyla ilgili çoktan seçmeli testleri

Neler Öğreneceğiz?

Fasikülde hangi konuların öğrenildiği

Hatırlayalım

Konuyla ilgili önceki bilgiler

Araştırma

Konuyla ilgili detaylı bilgiye ulaşmanız için ödevler

Faydalı Linkler

Konuyla ilgili yararlanılabilecek web siteleri

Kritik Bilgi

Fasikülde geçen konuyla ilgili en önemli bilgi

Bir Örnek de Sen Ver

Konuyla ilgili sizden gelen örnekler

Biliyor musunuz?

Konuyla ilgili çarpıcı bilgiler

Filozof Der ki

Filozofların konuyla ilgili söylediği önemli sözler

Felsefe Sözlüğü

Felsefe ile ilgili kavramlar

Haritada Bulalım

Konuyla ilgili özellikleri haritada işaretleme

Dersi İzleyelim

Konuyla ilgili konu anlatım videoları

Dikkat!

Fasikülde karıştırılmaması gereken bilgiler